

DŽIDU KRIŠNAMURTI

PRVA I POSLEDNJA SLOBODA

SA UVODOM DEJVIDA SKITA
I PREDGOVOROM OLDUSA HAKSLIJA

Preveo s engleskog: Nikola Matić



KONTRAST
Beograd, 2023.

DŽIDU KRIŠNAMURTI rođen je 12. maja 1895. godine u Madanapaleu, u Indiji. U ranoj adolescenciji sreće uticajne teozofe Eni Bezant i K. V. Ledbitera, koji su ga obrazovali i verovali da će on biti budući duhovni vođa. Krišnamurti se kasnije odvojio od Teozofskog društva i putovao u inostranstvo kao samostalni govornik i pisac koji je pisao o filozofskim pitanjima. Džordž Bernard Šo je izjavio da je najbolje ljudsko biće koje je ikada sreo, a Oldus Haksli je postao jedan od njegovih bliskih prijatelja.

Krišnamurti je vodio mnogo dijaloga sa eminentnim fizičarom Dejvidom Bomom i nekoliko sa budističkim naučnicima i jezuitima. Bilo da je razgovarao o politici sa Indirom Gandi, raspravljao o filozofiji sa Rupertom Šeldrekom i Ajris Merdok, ili izazivao svoje učenike da provere istinitost njegovih reči, on se u potpunosti bavio svakim aspektom stanja ljudskosti.

Mnogi su ga smatrali velikim učiteljem, izvanrednim pojedincem sa revolucionarnim uvidima; Džozef Kembel, Alan Vots i Ekart Tol su priznavali koliko duguju njegovim delima. Kasnije u životu, Krišnamurti je govorio u Ujedinjenim nacijama na temu mira i svesti, a 1984. je nagrađen Ordenom za mir UN. Umro je 1986. godine u svom domu u gradu Ohaju, u Kaliforniji.

OLDUS HAKSLI (1894–1963) bio je engleski pisac, čija dela uključuju satirični roman *Setni hrom* (1923) i moderni klasik *Vrli novi svet* (1932). Pacifista i humanista, on je takođe bio plođan esejista i pisao je u mnogim različitim žanrovima tokom svoje karijere. Preselio se u Kaliforniju 1937. godine.

DEJVID SKIT je poverenik Krišnamurti fondacije u Britaniji i urednik većeg broja Krišnamurtijevih knjiga, beseda i dijaloga.

SADRŽAJ

UVOD	[11]
PREDGOVOR	[13]
I Uvod	[23]
II Šta tražimo?	[31]
III Pojedinaac i društvo	[37]
IV Samospoznaja	[45]
V Ideja i postupak	[53]
VI Verovanje	[59]
VII Trud	[67]
VIII Protivrečnost	[73]
IX Šta je sopstvo?	[79]
X Strah	[85]
XI Jednostavnost	[89]
XII Svesnost	[95]
XIII Želja	[101]
XIV Odnos i izolacija	[107]
XV Mislilac i misao	[111]
XVI Može li razmišljanje da reši naše probleme?	[115]
XVII Funkcija uma	[119]
XVIII Samoobmana	[125]
XIX Egocentrična aktivnost	[131]
XX Vreme i transformacija	[137]
XXI Moć i realizacija	[143]

PITANJA I ODGOVORI

1. O sadašnjoj krizi	[153]
2. O nacionalizmu	[156]
3. Zašto duhovni učitelji?	[158]
4. O znanju	[162]
5. O disciplini	[165]
6. O usamljenosti	[172]
7. O patnji	[175]
8. O svesnosti	[178]
9. O odnosu	[183]
10. O ratu	[187]
11. O strahu	[191]
12. O dosadi i interesu	[194]
13. O mržnji	[197]
14. O tračarenju	[200]
15. O kritici	[204]
16. O veri u boga	[208]
17. O sećanju	[212]
18. Predajte se „onom što jeste”	[216]
19. O molitvi i meditaciji	[218]
20. O svesnom i nesvesnom umu	[223]
21. O seksu	[227]
22. O ljubavi	[232]
23. O smrti	[235]
24. O vremenu	[238]
25. O akciji bez ideje	[242]
26. O starom i novom	[245]
27. O imenovanju	[248]
28. O poznatom i nepoznatom	[253]
29. Istina i laž	[256]
30. O bogu	[261]
31. O trenutnoj realizaciji	[264]
32. O jednostavnosti	[267]
33. O površnosti	[269]

34. O trivijalnosti	[271]
35. O smirenosti uma	[273]
36. O smislu života	[276]
37. O zbunjenosti uma	[278]
38. O transformaciji	[281]

UVOD

Da li je ono što Krišnamurti kaže relevantno u dvadeset prvom veku? Sudeći po pitanjima koja su mu postavljali pripadnici javnog mnjenja, a koja čine drugi deo *Prve i poslednje slobode*, on nije izgubio ništa od svoje aktuelnosti. Pitanja kao što su globalni nemiri, nacionalizam, seks, ljubav, strah, usamljenost, patnja, Bog i smisao života zaokupljaju naše umove danas koliko i u bilo kom ranijem trenutku. Ona ne odlaze, već nas muče beskrajno.

Dakle, šta možemo učiniti u vezi s ovim presudnim i uzne-mirujućim pitanjima? Odgovor koji Krišnamurti odmah daje može zaprepatiti novog čitaoca. Ništa, kaže on. Pokušali smo da učinimo toliko stvari – politička revolucija, reforma obrazovanja, religija, regulisanje tržišne ekonomije, samopoboljšanje – i sve one nisu uspele da se mere sa novim izazovima života na našoj planeti koja se brzo menja. Vreme je, kaže Krišnamurti, da se zaustavimo i da ispitamo kako možemo gledati i biti svesni onoga što nam se dešava iznutra i spolja. Naše doba vapi da bude doba svesti.

Spolja gledano, moglo bi se reći da smo već u stanju naučne svesti bez presedana. Naučno razotkrivanje materije i energije, nastanka života, samog Univerzuma, ubrzava se. Ali da li je ono praćeno većom svešću o tome kako funkcionišu naši umovi? Jasno je da je poslednjih decenija neuronauka došla do korisnih otkrića o mozgu. U svojoj seriji predavanja *Naš varljivi um: Naučni vodič za veštine kritičkog mišljenja*, profesor Stiven Novela tvrdi: „Sam naš pojam o sebi i ono što doživljavamo kao stvarnost iluzija je koju je konstruisao naš mozak” i dolazi do nekih zaključaka koji bi vrlo verovatno bili privlačni Krišnamurtiju. Ali, Krišnamurti se bavi svakodnevnom svesnošću svakog od nas. Kako on to vidi, trebalo bi da ta svesnost ispuni određene zahteve. Ako neko doživljava, recimo, bes, potrebno je da postoji svest

o tom stanju koja je oslobođena bilo kakvih pokreta bekstva i svake osude, opravdanja ili želje da se to promeni. Štaviše, zbog asocijacija koje reči sadrže, trebalo bi da prestane svako imenovanje onoga što se doživljava. Moramo shvatiti da ispitivanjem sopstvene svesti na ovaj način ispitujemo ljudsku svest uopšte. Na kraju, ali ne i najmanje važno, mora postojati osećaj brige o onome što doživljavamo, moramo da držimo sve što je u našoj svesti kao bebu ili dragoceni dragulj. Zatim, kaže Krišnamurti, pogledajte šta će da se desi – bez ikakvih očekivanja povodom toga šta bi moglo biti. On često govori o tom procesu kao o „ostajanju s onim što *jeste*”.

Ta „definicija” svesnosti je samo jedan primer, mada ključan, niza mogućnosti koje nas Krišnamurti poziva da razmotrimo. Ključni aspekti Krišnamurtijevog učenja ostali su konstantni od 1933. do 1986. godine, ali je on često prilagođavao svoj jezik vremenima koja su se menjala. Povremena muška pristrasnost njegovog izraza odražava godine kada su besede u ovoj knjizi držane (1950-ih), ali Krišnamurtijev opseg poziva je uvek veoma širok, pokrivajući pitanja koja su psihološka, filozofska, naučna, verska, pa čak i politička. Obično su u našem društvu ta pitanja podeljene oblasti ljudskih težnji kojima se bave specijalizovane univerzitetske katedre i profesije. Ali Krišnamurti slobodno luta po celom pejzažu ljudskog iskustva i ima pogled na ljudski život koji je oslobođen razdvajanja. U tome postoji nešto duboko osvežavajuće. Stručnost koja nam je sada potrebna, čini se da on kaže, jeste ona o prirodi ljudskog bića i svim njenim implikacijama.

Dejvid Skit

PREDGOVOR

Čovek je amfibija koji istovremeno živi u dva sveta – datom i proizvedenom – svetu materije, života i svesti i u svetu simbola. Mi u našem razmišljanju koristimo veliki broj sistema simbola: lingvistički, matematički, slikovni, muzički, ritualni. Bez takvih sistema simbola ne bismo imali ni umetnost, ni nauku, ni zakon, ni filozofiju, čak ni osnovne tekovine civilizacije: drugim rečima, bili bismo životinje.

Simboli su, dakle, neophodni. Ali simboli – kao što istorija našeg i svakog drugog doba toliko jasno pokazuje – takođe mogu biti fatalni. Razmotrite, na primer, domen nauke s jedne strane, a domen politike i religije s druge strane. Time što smo razmišljali u terminima jednog skupa simbola i delali reagujući na njih, došli smo do toga da, u maloj meri, razumemo i kontrolišemo elementarne sile prirode. Time što smo razmišljali u terminima drugog skupa simbola i delali reagujući na njih, došli smo do toga da koristimo te sile kao instrumente masovnog ubistva i kolektivnog samoubistva. U prvom slučaju, simboli za objašnjavanje bili su dobro odabrani, pažljivo analizirani i progresivno prilagođavani novonastalim činjenicama fizičkog postojanja. U drugom slučaju, simboli koji su prvobitno bili loše odabrani nikada kasnije nisu bili podvrgnuti temeljnoj analizi i nikada nisu preformulisani kako bi se uskladili s novonastalim činjenicama ljudskog postojanja. Što je još gore, ovi simboli koji dovode u zabludu svuda su tretirani sa potpuno neopravdanim poštovanjem, kao da su, na neki misteriozan način, stvarniji od stvarnosti na koju su upućivali. U kontekstima religije i politike, reči se ne smatraju prilično neadekvatnim zamenama za stvari i događaje – naprotiv, stvari i događaji se smatraju ilustracijama reči.

Do sadašnjeg trenutka su se simboli realistično koristili samo u onim oblastima za koje ne smatramo da su izrazito važne. U svakoj situaciji koja uključuje naše dublje porive, mi smo insistirali na

upotrebi simbola, ne samo nerealistično, već idolopoklonički, čak i sumanuto. Rezultat toga je da smo bili u stanju da, hladnokrvno i tokom dužih perioda, počinimo dela za koja su zveri sposobne samo na kratko i to na mahnitom vrhuncu besa, požude ili straha. Pošto koriste i obožavaju simbole, ljudi mogu postati idealisti, i budući da su idealisti, mogu transformisati povremenu pohlepu životinje u grandiozni imperijalizam Roudsa ili Dž. P. Morgana; povremenu ljubav životinje prema maltretiranju u staljinizam ili Špansku inkviziciju; povremenu vezanost životinje za svoju teritoriju u proračunatu mahnitost nacionalizma. Srećom, oni takođe mogu transformisati povremenu dobrotu životinje u celoživotno milosrđe Elizabet Fraj ili Vinsenta de Pola; povremenu privrženost životinje svom partneru i mladima u onu razumnu i istrajnu saradnju koja se do sada pokazala dovoljno snažnom da spase svet od posledica druge, pogubne vrste idealizma. Da li će i dalje moći da spase svet? Na to pitanje se ne može odgovoriti. Sve što možemo reći – s time što idealisti nacionalizma drže atomsku bombu – jeste da su izgledi u korist idealista, saradnje i dobročinstva naglo opali.

Čak i najbolja kuvarska knjiga nije zamena za najgoru večeru. Ta činjenica se čini dovoljno očiglednom. A ipak, tokom vekova, najprosvetljeniji filozofi, najučeniji i najoštroumniji teolozi, neprestano su pravili grešku poistovećivanja svojih čisto verbalnih konstrukcija sa činjenicama, ili još veću grešku zamišljanja da su simboli na neki način stvarniji od onoga što označavaju. Njihovo obožavanje reči nije prolazilo bez protesta. „Samo duh”, rekao je sveti Pavle, „oživljava; pismo ubija”. „A zašto”, pita Ekart, „zašto brbljate o Bogu? Šta god da kažete o Bogu neistina je.” Na drugom kraju sveta, autor Mahajana sutre (jedne od njih) potvrdio je da „Buda nikada nije propovedao istinu, jer nju morate shvatiti u sebi”. Takve izjave su se činile duboko subverzivnim, a ugledni ljudi su ih ignorisali. Čudno idolopokloničko precenjivanje reči i amblema nekontrolisano se nastavljalo. Religije su slabile. ali stara navika formulisanja vera i nametanja dogmi zadržala se čak i među ateistima.

Poslednjih godina logičari i semantičari su izvršili veoma temeljnu analizu simbola u vidu kojih ljudi razmišljaju. Lingvistika je postala nauka, a može se čak proučavati i predmet kojem je pokojni Bendžamin Vorf dao ime metalingvistika. Sve to će u velikoj meri ići na dobro, ali nije dovoljno. Logika i semantika, lingvistika i metalingvistika – to su čisto intelektualne discipline. Analiziraju različite načine – tačne i netačne, smislene i besmislene – na koje reči mogu biti povezane sa stvarima, procesima i događajima. Ali one ne nude nikakva uputstva u pogledu mnogo fundamentalnijeg problema: odnosa čoveka u njegovoj psihofizičkoj sveukupnosti, sa jedne strane, i njegova dva sveta, podataka i simbola, s druge strane.

Problem su više puta rešili muškarci i žene, u svakom delu sveta i u svakom istorijskom periodu. Čak i kada su govorili ili pisali, ti pojedinci nisu stvarali nikakve sisteme – jer su znali da je svaki sistem stalno iskušenje da se simboli shvate preozbiljno, da se više pažnje posveti rečima nego stvarnosti koju bi trebalo da označavaju te reči. Njihov cilj nikada nije bio da ponude gotova objašnjenja i panaceje – bio je da podstakne ljude da dijagnostikuju i izleče svoje boljke, da ih natera da odu na mesto gde se čovekov problem i njegovo rešenje direktno predstavljaju iskustvu.

U ovoj knjizi izbora iz spisa i snimljenih beseda Krišnamurtija, čitalac će pronaći jasnu savremenu izjavu o fundamentalnom ljudskom problemu, zajedno sa pozivom da ga reši na jedini način na koji se može rešiti – sam i za sebe. Kolektivna rešenja, za koja mnogi tako očajnički vezuju svoju veru, nikada nisu adekvatna. „Da bismo razumeli patnju i konfuziju koje postoje u nama samima, pa tako i u svetu, prvo moramo da pronađemo jasnoću u sebi, a ta jasnoća dolazi kroz ispravno razmišljanje. Ova jasnoća ne treba da se organizuje, jer se ne može zameniti sa drugom. Organizovana grupna misao se samo ponavlja. Jasnoća nije rezultat verbalne tvrdnje, već intenzivne samosvesti i ispravnog razmišljanja. Ispravno razmišljanje nije puka kultivacija intelekta, ili njen ishod, a nije ni povinovanje obrascima, ma koliko oni bili

vredni i plemeniti. Ispravno razmišljanje dolazi sa samospoznajom. Bez razumevanja sebe, nemate osnova za razmišljanje; bez samospoznaje, ono što mislite nije istina.”

Krišnamurti razvija u pasusu za pasusom tu fundamentalnu temu. „Nade ima u ljudima – ne u društvu, ne u religiozno organizovanim sistemima, već u vama i meni. Organizovane religije, sa svojim posrednicima, svojim svetim knjigama, svojim dogmama, svojim hijerarhijama i ritualima, nude samo lažno rešenje osnovnog problema. „Kada citirate Bhagavad Gitu, ili Bibliju, ili neku kinesku svetu knjigu, sigurno samo ponavljate, zar ne? A to što ponavljate nije istina. To je laž, jer istina se ne može ponoviti.” Laž se može produžiti, izložiti i ponoviti, ali ne i istina, a kada ponavljate istinu, ona prestaje da bude istina i zato su svete knjige nevažne. Čovek kroz samospoznaju, a ne kroz veru u tuđe simbole, dolazi do večne stvarnosti u kojoj je utemeljeno njegovo biće. Vera u potpunu adekvatnost i superlativnu vrednost bilo kog datog sistema simbola ne vodi ka oslobođenju, već ka istoriji, ka još istih starih katastrofa. „Verovanje neizbežno razdvaja. Ako imate neko verovanje, ili kada tražite sigurnost u svom konkretnom verovanju, bivate odvojeni od onih koji traže sigurnost u nekom drugom obliku verovanja. Sva organizovana verovanja su zasnovana na odvojenosti, iako možda propovedaju bratstvo.” Čovek koji je uspešno rešio problem svojih odnosa sa dva sveta podataka i simbola jeste čovek koji nema verovanja. Što se tiče problema praktičnog života, on barata nizom radnih hipoteza koje služe njegovoj svrsi, ali se ne shvataju ozbiljnije od bilo koje druge vrste oruđa ili instrumenta. U pogledu svojih bližnjih i stvarnosti u kojoj su oni utemeljeni, on ima direktna iskustva ljubavi i uvida. Da bi se zaštitio od verovanja, Krišnamurti „nije pročitao nijednu svetu literaturu, ni Bhagavad Gitu ni Upanišade”. Mi ostali ne čitamo čak ni svetu literaturu – čitamo naše omiljene novine, časopise i detektivske priče. To znači da krizi našeg vremena pristupamo ne s ljubavlju i uvidom, već „sa formulama, sa sistemima” – i to prilično lošim formulama i sistemima. Ali „ne bi trebalo

da ljudi dobre volje da imaju formule” jer formule vode, neizbežno, samo do „slepeg razmišljanja”. Zavisnost od formula je skoro univerzalna. To je neizbežno jer se „naš sistem vaspitanja zasniva na tome *šta* da mislimo, a ne na tome *kako* da mislimo”. Odgajani smo kao verujući i praktikujući članovi neke organizacije – komunističke, hrišćanske, muslimanske, hinduističke, budističke ili frojdovske. Shodno tome, „reagujete na izazov – koji je uvek nov – po starom obrascu i stoga vaša reakcija nema odgovarajuću validnost, novinu, svežinu. Ako reagujete kao katolik ili komunista, odgovarate – zar ne? – prema šablonskoj misli. Stoga vaša reakcija, vaš odgovor nema značaj. I nisu li hinduisti, muslimani, budisti, hrišćani stvorili ovaj problem? Kao što je nova religija obožavanje države, tako je stara religija bila obožavanje ideje.” Ako na izazov reagujete prema staroj kondicioniranosti, vaša reakcija vam neće omogućiti da razumete novi izazov. Prema tome, „ono što bi trebalo da uradimo da bismo se suočili s novim izazovom, jeste da se potpuno obnažimo, da se potpuno ogolimo od pozadinskog i da se suočimo sa izazovom iznova”. Drugim rečima, nikada ne bi trebalo da se simboli uzdižu na rang dogmi, niti treba bilo koji sistem posmatrati kao nešto više od provizorne pogodnosti. Verovanje u formule i delanje u skladu s tim verovanjem ne može nas dovesti do rešenja našeg problema. „Samo kroz kreativno razumevanje nas samih može postojati kreativan svet, srećan svet, svet u kome ideje ne postoje.” Svet u kojem ideje ne postoje bio bi srećan svet, jer bi to bio svet bez moćnih kondicionirajućih sila koje primoravaju ljude da preduzimaju neprikladne radnje, svet bez svetih dogmi kojima se opravdavaju najgori zločini, kojima se najveće gluposti detaljno racionalizuju.

Obrazovanje koje nas ne uči kako da mislimo nego šta da mislimo jeste obrazovanje koje zahteva vladajuću klasu sveštenika i gospodara. Ali „sama ideja da nekoga vodimo antisocijalna je i antiduhovna”. Čoveku koji je sprovodi, vođstvo donosi zadovoljenje žudnje za moći; onima koji su vođeni donosi zadovoljenje želje za sigurnošću i bezbednošću. *Guru* pruža neku vrstu droge.

Ali može se postaviti pitanje: „Šta to radite? Zar se ne ponašate kao naš *guru*?” „Svakako se ja”, odgovara Krišnamurti, „ne ponašam kao vaš *guru*, jer vam, pre svega, ne pružam nikakvo zadovoljenje. Ne govorim vam šta treba da radite iz trenutka u trenutak, ili iz dana u dan, već vam samo ukazujem na nešto; možete to uzeti ili ostaviti, zavisi od vas, ne od mene. Ne zahtevam od vas ništa, ni vaše obožavanje, ni vaše laskanje, ni vaše uvrede, ni vaše bogove. Ja kažem – ovo je činjenica, uzmite je ili ostavite. I većina vas će je ostaviti, iz očiglednog razloga što u tome ne nalazite zadovoljenje.”

Šta je to što Krišnamurti nudi? Šta je to što možemo uzeti ako želimo, ali ćemo najverovatnije radije ostaviti? To nije, kao što smo videli, sistem verovanja, katalog dogmi, skup gotovih pojmova i ideala. To nije vođstvo, posredovanje, duhovno usmeravanje, čak ni primer. To nije ritual, crkva, kodeks, nije uzdizanje ili bilo koji oblik inspirativnog blebetanja.

Da li je to, možda, samodisciplina? Ne, jer samodisciplina nije, ugrubo rečeno, način na koji se naš problem može rešiti. Da bi pronašao rešenje, um se mora otvoriti ka stvarnosti, mora se suočiti sa datošću spoljašnjeg i unutrašnjeg sveta bez predubeđenja ili ograničenja. (Božja služba je savršena sloboda. Obratno, savršena sloboda je služba Bogu.) Kada postane disciplinovan, um ne prolazi kroz radikalnu promenu – to je staro sopstvo, ali „vezano, držano pod kontrolom”.

Samodisciplina se dodaje listi stvari koje Krišnamurti *ne* nudi. Može li onda biti da je ono što on nudi molitva? Odgovor je opet negativan. „Molitva vam može doneti odgovor koji tražite, ali taj odgovor će možda doći iz vašeg nesvesnog, ili iz opšteg rezervoara, skladišta svih vaših zahteva. Odgovor nije mirni glas Božji.” „Razmislite o tome”, nastavlja Krišnamurti, „šta se dešava kada se molite. Neprekidnim ponavljanjem određenih fraza i kontrolom misli, um postaje tih, zar ne? Ili barem svesni um postaje tih. Klečite kao što to rade hrišćani, ili sedite kao što to rade hindusi, i ponavljate i ponavljate, i kroz to ponavljanje um postaje tih.

U toj tišini postoji nagoveštaj nečega. Taj nagoveštaj nečega, za koji ste se molili, može biti iz nesvesnog, ili može biti reakcija vaših sećanja. Ali, svakako, to nije glas stvarnosti, jer vam glas stvarnosti mora sam doći, njega ne možete pozivati, ne možete mu se moliti. Ne možete ga namamiti u svoj mali kavez tako što ćete raditi *puju*, *bhajan* i sve ostalo, nuditi mu cveće, umirivati ga, potiskivati sebe ili oponašati druge. Jednom kada naučite trik umirivanja uma, ponavljanjem reči i primanjem nagoveštaja u toj tišini, postoji opasnost da ćete se – osim ako ne pazite odakle ti nagoveštaji dolaze – uhvatiti, zarobiti, i onda molitva postaje zamena za potragu za istinom. Ono što tražite to i dobijate, ali to nije istina. Ako želite, i ako potražujete, dobićete, ali ćete za to na kraju platiti.”

Sa molitve prelazimo na jogu, a joga je, otkrivamo, još jedna od stvari koje Krišnamurti ne nudi. Jer joga je koncentracija, a koncentracija je isključenje. „Gradite zid otpora koncentrisanjem na misao koju ste izabrali i pokušavate da se odbranite od svih ostalih.” Ono što se obično naziva meditacijom samo je „negovanje otpora, negovanje isključive koncentracije na ideju po našem izboru”. Ali šta vas tera da izaberete? „Šta vas nagoni da kažete ovo je dobro, istinito, plemenito, a ostalo nije? Očigledno je da je izbor zasnovan na zadovoljstvu, nagradi ili dostignuću; ili je on samo reakcija nečije kondicioniranosti ili tradicije. Zašto uopšte birati? Zašto ne ispitati svaku misao? Kada ste zainteresovani za mnogobrojne, zašto odabrati jednu? Zašto ne ispitati svako interesovanje? Umesto da stvarate otpor, zašto ne biste zašli u svako interesovanje kako se ona budu pojavljivala, a ne samo da se koncentrišete na jednu ideju, jedno interesovanje? Na kraju krajeva, vas čine mnoga interesovanja, imate mnogo maski, svesno i nesvesno. Zašto izabrati jedno, a odbaciti sva druga, i u borbi protiv njih trošiti svu svoju energiju, stvarajući otpor, sukobe i trvenja. Dok, ako posmatrate svaku misao onako kako nastaje – *svaku* misao, a ne samo nekoliko misli – onda nema isključenja. Ali teško je ispitati svaku misao. Jer dok gledate u jednu misao upada

vam druga. Međutim, ako ste svesni bez dominacije ili opravdanja, videćete da se, samo gledajući tu misao, nijedna druga misao ne uvlači. Druge misli ulaze samo kada osuđujete, upoređujete, aproksimujete.”

„Ne sudite da ne budete suđeni.” Pouka iz jevanđelja se ništa manje ne odnosi na naše ophođenje prema nama samima nego na naše ophođenje prema drugima. Tamo gde postoji suđenje, gde postoji poređenje i osuda, nema otvorenosti uma; tamo ne može biti slobode od tiranije simbola i sistema, ne može biti bekstva od prošlosti i okoline. Introspekcija s unapred određenom svrhom, samoispitivanje u okviru nekog tradicionalnog kodeksa, neki skup svetih postulata – to nam ne pomaže i ne može nam pomoći. Postoji transcendentna spontanost života, „kreativna stvarnost”, kako je naziva Krišnamurti, koja se otkriva kao imanentna samo kada je um osobe koja opaža u stanju „budne pasivnosti”, „svesnosti bez izbora”. Osude i poređenje nas neopozivo obavezuju na dualnost. Samo svesnost bez izbora može dovesti do nedualnosti, do pomirenja suprotnosti u potpunom razumevanju i potpunoj ljubavi. *Ama et fac quod vis*. Ako volite, možete da radite šta želite. Ali ako počnete tako što radite šta želite, ili radite šta ne želite kako biste se povinovali nekom tradicionalnom sistemu ili pojmovima, idealima i zabranama, nikada nećete voleti. Proces oslobađanja mora početi sa svesnošću koja ne može da bira šta želite, niti da bira vaše reakcije na sistem simbola koji vam govori da bi trebalo ili ne bi trebalo to da želite. Kroz tu bezizbornu svesnost, kako ona bude prodirala u uzastopne slojeve ega i podsvesti povezane s njim, doći će ljubav i razumevanje, ali drugačijeg reda od onog koji nam je inače poznat. Ta svesnost bez izbora – u svakom trenutku i u svim okolnostima života – jedina je efikasna meditacija. Svi drugi oblici joge dovede ili do slepog razmišljanja koje je rezultat samodiscipline, ili do neke vrste samoindukovanog zanosa, nekog oblika lažnog *samadhija*. Istinsko oslobođenje je „unutrašnja sloboda kreativne Realnosti”. To „nije poklon; treba ga otkriti i doživeti. Nije imo-

vina koju prikupljate sebi da biste glorifikovali sebe. To je stanje postojanja, poput tišine, u kome nema postajanja, u kome postoji potpunost. Ta kreativnost ne mora nužno da traži izraz; ona nije talenat koji zahteva spoljašnje ispoljavanje. Ne morate biti veliki umetnik, niti imati publiku; ako je tražite, propustićete unutrašnju Realnost. To nije ni dar, niti je rezultat talenta – nalazi se, to večno blago, tamo gde se misao oslobađa od požude, zlovolje i neznanja, gde se misao oslobađa od svetovnosti i lične žudnje da se bude. To treba iskusiti kroz ispravno razmišljanje i meditaciju.” Bezizborna samosvest će nas dovesti do kreativne Realnosti koja leži u osnovi svih naših destruktivnih izmišljotina, do spojne mudrosti koja je uvek tu, uprkos neznanju, uprkos znanju koje je samo neznanje u drugom obliku. Znanje je stvar simbola i prečesto je prepreka mudrosti, otkrivanju sopstva iz trenutka u trenutak. Um koji je došao do mira mudrosti „spoznaće bivstvovanje, spoznaće šta je voleti. Ljubav nije ni lična ni bezlična. Ljubav je ljubav, nju um ne definiše niti opisuje kao isključivu ili inkluzivnu. Ljubav je sopstvena večnost – ono stvarno, vrhovno, neizmerno.”

Oldus Haksli